

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีกับการรับใช้สังคม

The Role of Suratthani Rajabhat University in Community Engagement

ชिरวัฒน์ นิจเนตร¹

Chirawat Nitchanet

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงนโยบาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีในการรับใช้สังคม ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการรับใช้สังคม (University Engagement) 12 ด้านที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เกี่ยวกับการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยในมิติต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับต่าง ๆ และอาจารย์ผู้สอน ตัวแทนอาจารย์ในสภาวิชาการ ตัวแทนอาจารย์ในสภามหาวิทยาลัย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับภารกิจการรับใช้สังคม และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ เช่น แผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย รายงานประจำปี รายงานการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลงานของมหาวิทยาลัย และของผู้บริหาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภารกิจเกี่ยวกับการรับใช้สังคมตามกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษา การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงสิงหาคม 2558 จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบการสังเกต การจดบันทึก และบันทึกเสียง และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (Constant

¹ รองศาสตราจารย์ หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาภาวะผู้นำการจัดการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

comparative analysis) จัดหมวดหมู่จำแนกประเภทข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในคุณภาพและคุณสมบัติของข้อมูล และทำการวิเคราะห์อุปนัย (Analytical induction) ถึงประเด็นการรับใช้สังคมในแต่ละมิติ พบผลการวิจัยดังนี้

ในด้านการนำองค์กร จะเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีทิศทางที่ชัดเจนในการรับใช้สังคม มีการกำหนดวิสัยทัศน์ แผน ยุทธศาสตร์และพื้นที่รับผิดชอบ แต่ตัวชี้วัดผลสำเร็จในการรับใช้สังคมยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีการกำหนดพื้นที่รับผิดชอบให้คณะต่าง ๆ ตามนโยบาย “หนึ่งคณะ 2 อำเภอ” การเลือกประเด็นการพัฒนา (Issues) แต่ละหน่วยงานดำเนินการเองตามความพร้อมของตนเอง ระบบและกลไกในการผลักดันนโยบาย การกำกับติดตามยังไม่ครบวงจร ในด้านโครงสร้างการบริหาร พบว่ามหาวิทยาลัยมีผู้บริหารระดับรองอธิการบดีรับผิดชอบดูแลงานด้านการบริการชุมชน โดยมี “งานบริการวิชาการพัฒนาท้องถิ่น” สังกัดกองกลาง สำนักงานอธิการบดี เป็นหน่วยงานรองรับพันธกิจนี้ มีคณะกรรมการบริการวิชาการที่ทำหน้าที่ประสานงานและรวบรวมงาน/โครงการ/กิจกรรม ของคณะต่าง ๆ เพื่อจัดทำแผนการบริการวิชาการแก่สังคมเสนอสภามหาวิทยาลัยอนุมัติงบประมาณเพื่อไปดำเนินการ แต่ทุกหน่วยงานดำเนินการในลักษณะการบริการวิชาการแก่สังคม (Academic extension) มากกว่าแนวคิดการรับใช้สังคม

ในด้านการถ่ายทอดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์สู่หน่วยงานระดับปฏิบัติ ยังมีระบบและกลไกขับเคลื่อนที่ไม่ครบวงจร ขาดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและการทบทวนแผนที่เป็นระบบ ยังไม่ค่อยมีการกำกับติดตามและประเมินผลที่ต่อเนื่อง การปฏิบัติตามพันธกิจรับใช้สังคมจึงไม่ค่อยปรากฏผลชัดเจน โครงการ/กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นงานบริการวิชาการ ผลงานรับใช้สังคมที่มีอยู่บ้างก็เป็นเรื่องของความสามารถและความถนัดส่วนบุคคล เนื่องจากมหาวิทยาลัยขาดแคลนบุคลากรที่มีความถนัด ความสนใจ และประสบการณ์ที่จะทำงานรับใช้สังคม ในด้านการจัดหลักสูตรและระบบการเรียนการสอน พบว่าหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้ดำเนินการตามระบบการจัดการศึกษาตามปกติของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป ไม่ได้มีการออกแบบหลักสูตรให้

สนองตอบต่อการรับใช้สังคมโดยตรง ไม่ปรากฏลักษณะรายวิชาที่จัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service learning) ในหลักสูตรต่าง ๆ มีแต่รายวิชาฝึกงานหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ในด้านการพัฒนาอาจารย์ การกำหนดภาระงาน เงื่อนไขการปฏิบัติงาน และการให้ความดีความชอบ มหาวิทยาลัยยังไม่มีเตรียมบุคลากร แผน และมาตรการในการรับบุคลากรเข้ามาปฏิบัติพันธกิจนี้ ส่วนมากใช้วิธีการสรรหาตามปกติ จึงขาดแคลนบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่พร้อมจะปฏิบัติงานรับใช้สังคม ไม่มีภาระงานและระบบจูงใจ (Incentives) ที่เป็นเงื่อนไขพิเศษในการพัฒนาอาจารย์เพื่อรองรับพันธกิจการรับใช้สังคม ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนในระดับค่อนข้างดี ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการบริการวิชาการตามแผนงานของมหาวิทยาลัย ในลักษณะการสำรวจหรือจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จัดอบรมสัมมนาถ่ายทอดความรู้หรือทักษะต่าง ๆ การบรรยายทางวิชาการฯ ส่วนการรับใช้สังคมในลักษณะที่ทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เช่น การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน แล้วมาศึกษา ทดลอง ปฏิบัติการ หรือแก้ไขให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ยังมีน้อย ในด้านการวิจัยเพื่อรับใช้สังคมพบว่า งานวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม หรือการวิจัยเชิงพื้นที่ ซึ่งโจทย์วิจัยต้องได้มาจากการประเมินความต้องการของชุมชน อาศัยเครือข่ายและความร่วมมือจากชุมชน และมีผลกระทบต่อสังคม ด้านรายได้ สุขภาพ ความเป็นอยู่ ยังมีน้อยเช่นเดียวกัน

ในด้านการสนับสนุนทรัพยากรจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย พบว่ามหาวิทยาลัยมีการจัดสรรเงินทุนอย่างเพียงพอในการสนับสนุน ส่งเสริม และการมีส่วนร่วมในงานรับใช้ชุมชนของนักศึกษาและบุคลากรในคณะและสาขาวิชา ส่วนใหญ่จัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน มีหลายกรณีที่มหาวิทยาลัยปฏิบัติพันธกิจรับใช้สังคมโดยใช้งบประมาณจากหน่วยงานภายนอก พันธมิตรภายนอกที่ร่วมทำงานรับใช้ชุมชนกับมหาวิทยาลัยอย่างจริงจังและมีผลงานที่เกิดกับชุมชนจริง ๆ มีน้อย ทั้ง ๆ ที่มี

ข้อตกลงหรือ MOU กับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ มากมาย การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการรับใช้สังคมก็ยังไม่จริงจังและทั่วถึง

ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหลายประการคือมหาวิทยาลัยต้องเร่งพัฒนาศักยภาพในการทำงานรับใช้สังคมให้เกิดผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของคนในท้องถิ่นเป้าหมาย ปรับแผนปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมและมีมาตรการกำกับติดตามการทำงานรับใช้สังคมอย่างจริงจัง ผู้บริหารต้องสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบในการรับใช้สังคมแก่ทุกฝ่ายในมหาวิทยาลัย สร้างระบบจูงใจและพัฒนาอาจารย์และพนักงานให้มีทักษะและความชำนาญในการทำวิจัย โครงการพัฒนา และงานบริการรับใช้สังคม ตลอดจนจัดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกับการรับใช้สังคมในแต่ละด้าน ให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยการกำกับติดตามผลอย่างใกล้ชิด การร่วมมือกับพันธมิตรภายนอกมหาวิทยาลัยต้องเน้นไปที่การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของชุมชน และแสวงหาทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานจากภายนอกเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : การรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Abstract

The objective of this descriptive research was to identify the role of Suratthani Rajabhat University in community engagement. The conceptual framework for monitoring university engagement performance based on 12 aspects according to the literature reviewed, namely : mission and purpose, administrative leadership, supporting structure, curriculum design (teaching and learning), staff role and reward, community-engaged research, academic extension, cultural conservation and promotion, community voice, resource allocation, public relation, and partnership. The secondary data were collected by documentary analysis of university strategic plan, annual reports, quality assessment reports and related documents while primary data were collected

by using in-depth interview of key informants and focus group discussion among various stakeholders in and outside university. Data were performed through constant comparison, analytical induction of the contents. The findings were as follows :

The university had clear vision and mission in community engagement and cascaded to strategic plan of all faculties and institutions. However, the key indicators of engagement success were not quite clear both in issues and area focus. The engagement policy “one faculty, two districts” was randomly assigned to each faculty to be responsible for engagement projects in those areas. The engagement administrative structure was not quite conducive to the mission. The engagement mission was under vice president in academic service affair, academic service board and academic service division for community development as a secretariat unit. Most of curriculum and courses in programs of study in each faculty had not been designed for service learning although there were apprentice or practicum courses for students to have experiences in community work in their fields of study. Most of projects and activities delivered to the communities and organizations were academic service or extension (i.e. short-course training , seminar, lecture, exhibitions), not community engagement work which bring about change or impact on occupation, standard of living, health, environmental improvement, or sustainability development of the local people as well as most researches findings or results could not bring into practice to develop community welfare. There were just few researches that could make change in aforementioned benefits of the localities.

The findings suggested that the university should develop more potential for community engagement to enhance the welfare of local people

and the benefit of targeted communities with possible and powerful action plan and active follow-up. The administrators should express of and calls for community engagement commitment from everybody in the university. The faculty staffs have to be induced and trained in a detailed treatment of community-based research, result-based academic extension, discussed in the overall context of community-university engagement and adopt service learning into most of course syllabus. The administrators also need to redesign processes of community-university engagement, including the development of structures and staffs for the support of community-based research and community-based learning (CBL). The implementation of engaged projects or activities must have been reorganized and followed up closely. Effective partnership management has to be associated with increased research on a community issue, problem, or need, improved service outcomes for clients and with increased funding for community engagement.

Keyword : Community development, Suratthani Rajabhat University

บทนำ

ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้จำแนกตามระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา (Higher education or tertiary education) เป็นการศึกษาในระดับสูงสุดของระบบ จุดเด่นหรือภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยที่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาในรูปอื่นนั้นอยู่ที่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic excellence) คุณสมบัติประการนี้บ่งชี้ว่าภารกิจหลัก (Mission) ของมหาวิทยาลัยนั้นมุ่งสนองและเสริมสร้างความครบถ้วนสมบูรณ์ของวิชาการสากลและชุมชนวิชาชีพ (Universal academic or professional community) ควบคู่ไปกับการรับใช้สังคมที่สถาบันนั้นสังกัดอยู่ ตามนัยดั้งเดิมของคำว่า university ซึ่งมาจากรากเดียวกันกับคำว่า universal ก็คือความเป็น

สากล (ปฐม มณีโรจน์ 2545 : 5-6) มหาวิทยาลัยจึงไม่ใช่มีหน้าที่หรือภารกิจเพียงแค่อสอนวิชาการหรือวิชาชีพเพียงอย่างเดียว

พระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยของไทยส่วนใหญ่ บัญญัติไว้ว่า “ให้มหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง มีภารกิจทำการสอน ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและการทำงานบูรณาการศิลปะและวัฒนธรรม” มีบางแห่งเพิ่มภารกิจด้าน “การปรับเปลี่ยนถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี” หรือ “ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู” เป็นภารกิจที่ทำแล้วแต่เป้าหมายเฉพาะของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ งานรับใช้สังคมเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม จึงเป็นหนึ่งในสี่หรือห้าของพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งถือเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อชุมชนท้องถิ่น มีอยู่ 40 แห่งทั่วประเทศ ยึดถือปรัชญาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลัก และบางแห่งมีศักยภาพในการพัฒนางานวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น มีการจัดองค์กรภายในมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยเฉพาะ นโยบายการพัฒนาอุดมศึกษาในแต่ละระยะก็ปรากฏประเด็นที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอยู่เสมอ ประกอบกับหลังจากมีวิกฤตทางการเมืองและสังคมเกิดขึ้น ก็ได้มีข้อเรียกร้องส่วนหนึ่งของสังคมที่แสดงความคาดหวังต่อสถาบันอุดมศึกษาที่จะพาชาติออกจากวิกฤต นายกรัฐมนตรี จึงได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) จัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้บริหารจากมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยเอกชนและวิทยาลัยชุมชน ในหัวข้อ “ร่วมสร้างประเทศไทยน่าอยู่โดยสถาบันอุดมศึกษา” เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2553 ณ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี ซึ่งที่ประชุมได้มีความเห็นพ้องกันว่าสถาบันอุดมศึกษา จะต้องรับใช้สังคมในด้านการสร้างองค์ความรู้การผลิตกำลังคนของชาติ การบริการวิชาการ

และการร่วมแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ (www.stat.mua.go.th/OUOP/file/opou_paint/php)

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ได้ประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมให้เป็นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษาโดยสถาบันอุดมศึกษา เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวบรวมจัดทำเป็น “แนวทางการส่งเสริมอุดมศึกษาร่วมสร้างประเทศไทยน่าอยู่” โดยจะมีสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับ ทั้งของรัฐและเอกชน 168 แห่งทั่วประเทศ เป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมสู่สังคมตามเป้าประสงค์ คือส่งเสริมบทบาทสถาบันอุดมศึกษาให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมเป็นแกนหลักของแต่ละพื้นที่ในกระบวนการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการพัฒนาให้มีสายงานวิชาการรับใช้สังคม (Social impact) พัฒนาระบบการผลิตกำลังคนของประเทศที่มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวมและมีความเป็นพลเมือง บริการวิชาการที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและสอดคล้องกับแผนพัฒนาพื้นที่

แนวคิดของพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม (University Engagement) เป็นจุดเปลี่ยนของการทำงานกับสังคมของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป ซึ่งเดิมดำเนินการอยู่ในรูปแบบของงานบริการวิชาการ (Service) และงานอาสาสมัคร (Volunteering) เป็นหลัก ไปสู่การทำงานร่วม (engagement) กับภาคีในพื้นที่ในลักษณะเชิงสถาบัน ที่เป็นหุ้นส่วนระยะยาว (Long-term partnership) และหวังที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) อย่างแท้จริงของชุมชนหรือสังคมในพื้นที่ พันธกิจนี้จะเป็นการเชื่อมโยงระหว่างภารกิจหลักทุกภารกิจของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เข้าด้วยกันอย่างมียุทธศาสตร์และเป็นระบบ และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งในระหว่างมหาวิทยาลัยด้วยกันเองและระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานในมหาวิทยาลัย จากความสำคัญของพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมดังกล่าว หลายหน่วยงานในประเทศไทยจึงร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม

(Engagement Thailand–EnT) ขึ้น เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานวิชาการเพื่อสังคม การพัฒนาระบบบริหารจัดการ ตลอดจนเป็นจุดประสานความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยที่สนใจพันธกิจเพื่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ (www.engagementthailand.org) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ก็เป็นสถาบันหนึ่งที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายนี้ ประกอบกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีได้ประกาศเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น โดยปฏิบัติภารกิจดังกล่าวมานับ 40 กว่าปีผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทและดำเนินงานที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัยว่าได้ปฏิบัติภารกิจในการรับใช้ชุมชนท้องถิ่นในด้านใดบ้าง มากน้อยเพียงใด และได้รับผลสำเร็จในระดับใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ในช่วง 5 ที่ผ่านมา
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางและวิธีการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีในระยะต่อไป

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยช่วยให้ทราบสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการรับใช้สังคมในด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ในการทบทวนหรือกำหนดทิศทางการพัฒนามหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับปรัชญาและค่านิยมหลักเกี่ยวกับการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาบทบาทการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ตามตัวชี้วัดในกรอบแนวคิดของการวิจัย ประกอบด้วย การกำหนดทิศทางขององค์กร โครงสร้างการบริหาร การถ่ายทอดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์สู่หน่วยงานระดับปฏิบัติ การจัดหลักสูตรและระบบการเรียนการสอน การพัฒนาอาจารย์ เจริญ

ภาระงานและการให้ความสำคัญความชอบ การมีส่วนร่วมของอาจารย์และนักศึกษาในการ
รับใช้สังคม การบริการวิชาการแก่สังคม การวิจัยเพื่อรับใช้สังคม การรับใช้สังคมด้าน
ศิลปวัฒนธรรม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนทรัพยากรจากภายในและ
ภายนอกมหาวิทยาลัย และการร่วมมือกับพันธมิตรภายนอก

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้นิยามคำว่า การรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย (University Engagement) ของเครือข่ายพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมแห่งประเทศไทย (Engagement Thailand) ซึ่งหมายถึงการทำงานเชิงวิชาการร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยกับสังคมในพันธกิจหลักทุกด้านของมหาวิทยาลัย บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) ร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน (Partnership) 2) เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual benefit) 3) มีการใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship) และ 4) เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Social impact) เป็นความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนภายนอกที่กว้างขึ้น ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค/รัฐ ประเทศ และระดับโลกเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ ร่วมกันในลักษณะของหุ้นส่วนและการตอบแทนซึ่งกันและกัน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครือข่ายพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมแห่งประเทศไทย (Engagement Thailand) ได้อธิบายความหมายของ “University Engagement” ไว้ว่า เป็นการทำงานเชิงวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมในพันธกิจหลักทุกด้าน ของมหาวิทยาลัย บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) ร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน (Partnership) 2) เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual benefit) 3) มีการ ใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship) และ 4) เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ ประเมินได้ (Social impact) (www.engagementthailand.org) โดยมหาวิทยาลัยต้อง กำหนดเรื่องพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมไว้ในระบบกำกับดูแล นโยบาย และ แผนการดำเนินการ งบประมาณ หลักสูตร รวมถึงวิถีชีวิตในมหาวิทยาลัย ในการทำวิจัย

ร่วมกันนั้น ต้องร่วมกันพัฒนาโจทย์และวิธีการที่ครอบคลุมทั้งในเชิงวิชาการและประเด็นของสังคม การบูรณาการกับการเรียนการสอนก็ต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายในการเรียนรู้ของนักศึกษา และต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

มหาวิทยาลัยและสังคมทำงานร่วมกันในการติดตามความร่วมมือ วัตถุประสงค์ ประเมินผลลัพธ์ และปรับปรุง/พัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เป้าหมายสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้น และสร้างพลเมืองที่ดี (Engaged citizens) ซึ่งรวมถึงนักศึกษา บัณฑิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงการรับใช้ชุมชน (Community Involvement) ว่าเป็นกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนชุมชนหรือความรับผิดชอบต่อสังคมและการสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนแก่ชุมชน (University Social Responsibility and Sustainability) โดยที่มหาวิทยาลัยเข้าไปดำเนินการในชุมชนเพื่อช่วยให้ประชาชนปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต แก้ปัญหาของท้องถิ่น และสร้างผลกระทบทางบวกให้แก่สังคมในวงกว้าง โดยมีโครงการสร้างเสริมสำนักสาธารณะและชุมชนเข้มแข็ง เช่น โครงการ 5 ส (เพื่อเสริมสร้างสุขภาพในชุมชนสยามสแควร์ สอนหลวง สามย่าน สีลม และสวนลุมพินี (เช่น เรื่องอาหารปลอดภัย สุขภาพผู้สูงอายุ การเสริมสร้างสุขภาพช่องปากในโรงเรียนประถมศึกษา) เป็นต้น (นรินทร์ หิรัญสุทธิกุล, 2557)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แบ่งงานการรับใช้สังคม (University Engagement) ออกเป็น 7 ด้านคือ ด้านชุมชน (University–community engagement) ด้านวัฒนธรรม (University–cultural engagement) ด้านศิษย์เก่า (University–alumni engagement) ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น (University–local government engagement) ด้านอุตสาหกรรม (University–industrial engagement) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (University–international engagement) และด้านความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย (University–intrauniversity engagement) ตัวอย่างเช่น ในด้านการรับใช้ชุมชน มีการพัฒนาพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ เช่น พั้วโมเดล อมก้อยโมเดล ชุมชนรอบมหาวิทยาลัย ได้แก่ เทศบาลสุเทพ เทศบาลแม่เหียะ เทศบาลช้างเผือก ชุมชนศรีบัวบานและเทศบาลนิมมานเหมินทร์ เป็นต้น หรือในด้านการร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม มีการจัดสหกิจ

ศึกษา (Co-operation education) การพัฒนาก๊าซชีวมวล (Biogas) ไบโอดีเซล (Biodiesels) ผ้าไหม (Silk company) เครื่องเงิน (Silver Company) เซรามิก (Ceramic Company) และการท่องเที่ยว (Tourism) (งานประชาสัมพันธ์ กองกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556)

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ซึ่งรับนโยบาย “1 มหาวิทยาลัย 1 จังหวัด” ของ สกอ. มาดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นในเชิงพื้นที่ ได้เริ่มจากการจัดดำเนินโครงการพัฒนา ตำบลสุภาวะและจังหวัดน่านอยู่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เกิดการพัฒนาตำบลสุภาวะในช่วงแรก 30 ตำบล และขยายผลเต็มที่ทั้งจังหวัด เชื่อมโยงการทำงานจากเป้าหมายระดับตำบลสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาของจังหวัด และสร้างความสำเร็จด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น โครงการการบริหารจัดการขยะ ของตำบลหาดสองแคว อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เมื่อก่อนมีแต่ขยะ ปัจจุบันไม่มี แม้แต่ถังขยะให้ทิ้ง เพราะขยะมีมูลค่าและประโยชน์ อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ปัญหากลิ่นเหม็นของมูลวัวและแมลงวัน จึงเกิดโครงการมหาวิทยาลัยวัวขึ้น ที่สามารถนำมูลวัว มาสร้างมูลค่า ผลิตปุ๋ยลดต้นทุนการเกษตร และนำมาผลิตแก๊สหุงต้มสำหรับครัวเรือน เพิ่มคุณภาพชีวิตได้อีกด้วย เป็นต้น

ในต่างประเทศ มีแนวคิดเรื่องการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยมานานแล้ว ใน ส่วนของนิยามการรับใช้ชุมชน (Community Engagement) นั้น มูลนิธิคาร์เนกีเพื่อความก้าวหน้าด้านการสอน (the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching) อธิบายว่าเป็นความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนที่มีขอบเขต ใหญ่ขึ้นตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค/รัฐ ประเทศ และระดับโลกเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ ความรู้และทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนและการ ตอบแทนซึ่งกันและกัน การรับใช้ชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในบริบทของการเรียนการ สอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม ตัวอย่างของการรับใช้ชุมชนด้านการ วิจัยและการให้ทุนสนับสนุนจะรวมถึงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การ วิจัยที่เน้นการปฏิบัติจริง การรับใช้ชุมชนในด้านการเรียนการสอนอาจรวมถึงการเรียนรู้อ ที่อาศัยฐานชุมชน การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้ที่เป็นบริการชุมชน

ส่วนการบริการชุมชนอาจรวมถึงการทำประโยชน์ให้สังคม โดยเน้นการปฏิบัติจริง พันธะต่อประชาชนหรือกิจกรรมสาธารณะ (Civic engagement) และการออกไปตั้ง ศูนย์บริการต่าง ๆ (Outreach) (<http://louisville.edu/communityengagement/>)

ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย

สถาบันต่าง ๆ ได้มีการจัดทำหรือกำหนดตัวบ่งชี้เพื่อใช้วัดการรับใช้สังคม เป็นแนวทางในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไป เช่น Indicators of Engagement ของมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นแคลิฟอร์เนีย (Western California University) กำหนดไว้ 13 ด้าน (Hollander, Saltmarsh and Zlotkowski, 2002) ดังนี้

1. **พันธกิจและเป้าประสงค์** (Mission and Purpose) มหาวิทยาลัยต้องประกาศพันธกิจที่ชัดเจนเกี่ยวกับในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกับชุมชน/สังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต คำประกาศนี้ต้องสะท้อนระบบคุณค่าของมหาวิทยาลัยอย่างเปิดเผยและใช้ในการชี้แจงและสนับสนุนส่งเสริม ทบทวน และประเมินการจัดกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย สมาชิกทุกคนในมหาวิทยาลัยต้องตระหนัก ผู้กัก และรู้สึกเป็นเจ้าของพันธกิจดังกล่าว

2. **ภาวะผู้นำทางการบริหารและทางวิชาการ** (Academic and Administrative Leadership) ผู้บริหาร (อธิการบดี คณบดี) รวมทั้งคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย (Trustees) ให้การสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมสาธารณะ การบริการ และการพัฒนาสังคมทั้งด้วยวาจาและการกระทำอย่างชัดแจ้ง มีบทบาทช่วยเหลือผลักดันและช่วยให้มหาวิทยาลัยธำรงรักษาและขยายงานด้านการบริการชุมชนและการพัฒนาสังคมอย่างจริงจังให้เกิดความยั่งยืน และถือว่ามหาวิทยาลัยเป็นหุ้นส่วนที่สำคัญในความพยายามทั้งหลายที่จะพัฒนาชุมชนและสังคม และผนวกรวมกิจกรรมการเรียนการสอนและการบริการวิชาการที่มุ่งรับใช้สังคมเข้าไปในแผนกลยุทธ์ด้านวิชาการของมหาวิทยาลัย

3. **สาขาวิชา ภาควิชา และงานสหวิทยาการ** (Disciplines Departments and Interdisciplinary Work) หลักสูตรทั้งหลายต้องเปิดโอกาสให้มีการเรียนการสอนที่

ใช้ชุมชนเป็นฐาน นักศึกษาต้องได้รับโอกาสในการฝึกปฏิบัติงานในชุมชนทั้งในรายวิชาการ การศึกษาทั่วไป และสาขาวิชาของตน ได้รับประสบการณ์ตรงในกิจกรรมการประชุม กลุ่ม การอภิปราย กลุ่มสนทนา และการเรียนรายวิชาที่เน้นปัญหาของชุมชนและ เนื้อหาวิชาที่เรียน หน่วยงานทางวิชาการ (คณะ ภาควิชา ฯ) ต้องเป็นหุ้นส่วนหรือ เจ้าของกิจกรรมชุมชน ไม่ใช่ภาระของอาจารย์ผู้สอนแต่ละคน

4. การเรียนการสอน (Teaching and Learning) มหาวิทยาลัยต้องยินยอมให้มีการนำเนื้อหาสาระในรายวิชาที่เปิดสอนไปสู่ชุมชนและให้คณะวิชามีอิสระเพียงพอที่จะนำยุทธศาสตร์ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานไปดำเนินการ มีการบูรณาการมุมมองด้าน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของงานพัฒนาชุมชน (community-based work) เข้าไปในกิจกรรมตามหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตร การปฏิบัติงานในชุมชนต้องเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสวงหาความรู้ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และทำความเข้าใจ ปัญหาของชุมชน ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านชุมชนถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการเรียนของนักศึกษาที่จะต้องมีส่วนร่วมกับชุมชนในประสบการณ์ที่มีคุณค่าและนำไปผนวกไว้ในหลักสูตรได้หลายช่องทาง คณะวิชาและผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าจะนำไปสู่วิธีการสร้างความรู้และความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ

5. การพัฒนาอาจารย์ในคณะวิชา (Faculty Development) มหาวิทยาลัยจัดให้คณะวิชามีโอกาสที่เชื่อมต่อวิธีการสอนและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การให้บริการและการศึกษาที่อาศัยชุมชนเป็นฐานอย่างสม่ำเสมอ มีการพัฒนากลไกที่จะช่วยให้คณะวิชาสนับสนุนซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ที่จะออกแบบและนำเอาการเรียน การสอนและรายวิชาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานไปสู่การปฏิบัติ มีทุนอุดหนุนในการพัฒนา หลักสูตร มีการลดภาระงานสอน มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปอบรมสัมมนาในระดับ ภูมิภาคและระดับชาติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการให้บริการรายวิชาที่รับใช้ชุมชน หรืออาศัยชุมชนเป็นฐานให้มีคุณภาพ

6. บทบาทและสิ่งตอบแทนของคณาจารย์ (Faculty Roles and Rewards) การกำหนดเวลาทำงาน หยุดงาน การเลื่อนตำแหน่ง เงื่อนไขการดำรงตำแหน่ง ได้รวม

เอาเอาผลงานที่เกิดจากกิจกรรมรับใช้สังคมและการได้รับทุนอุดหนุนไว้ด้วย มีการกระตุ้นให้ภาควิชา/คณะวิชารวมเอาความสนใจและประสบการณ์การทำงานรับใช้ชุมชนเป็นเกณฑ์หนึ่งในการรับบุคลากรเข้าทำงานในคณะ

7. โครงสร้างและทรัพยากรสนับสนุน (Support Structures and Resources)

คณะวิชาและนักศึกษาได้รับแจ้งให้ทราบถึงทรัพยากรที่สามารถจะใช้ในกิจกรรมการรับใช้ชุมชนที่มหาวิทยาลัยมีอยู่ โดยมีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในการปฐมนิเทศนักศึกษาและอาจารย์ทุกครั้ง มีแบบฟอร์ม และแนวปฏิบัติ (Procedures) ต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับงานบริการชุมชนอย่างครบถ้วน จัดกำหนดการต่าง ๆ ให้ยืดหยุ่นและมีทางเลือกสำหรับนักศึกษาและอาจารย์ได้ดำเนินการอย่างสะดวก และมีหน่วยงานกลางหรือศูนย์บริการที่ดำเนินการเคียงคู่ไปกับกิจกรรมวิชาการและภารกิจการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

8. การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรภายในสถาบัน (Internal Budget & Resource Allocations)

มีการจัดสรรเงินทุนอย่างเพียงพอในการสนับสนุนส่งเสริม และการมีส่วนร่วมระดับลึกในงานรับใช้ชุมชนของนักศึกษา และบุคลากรในคณะวิชา นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของกิจกรรมสาธารณะ และงานรับใช้ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยการจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจการดังกล่าวเป็นอันดับแรกๆ มีการจัดหาบุคลากรที่ทำงานระยะยาว (Long-term staff) อย่างเพียงพอเพื่อสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคม รวมทั้งจัดหาพื้นที่ทำงาน (Office space) ให้แก่บุคลากรดังกล่าวอย่างเหมาะสม

9. เสียงสะท้อนจากชุมชนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Voice)

มหาวิทยาลัยมีการเชิญผู้มีความรู้และสืบทอดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักศึกษาและคณาจารย์ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและในระดับลึกต่อการกำหนดบทบาทและทิศต่อนต่อการเรียนการสอนที่เน้นชุมชนเป็นฐาน มีบทบาทที่สำคัญในการช่วยกำหนดทิศทางหรือรูปแบบความร่วมมือระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย

ชุมชนมีตัวแทนอยู่ในคณะกรรมการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยในส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลป้อนกลับในการพัฒนาและดำรงรักษากิจกรรม/โครงการพัฒนาสังคมและรับใช้ชุมชนแก่มหาวิทยาลัยและมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย

10. การจัดสรรทรัพยากรจากภายนอก (External Resource Allocation)

มหาวิทยาลัยช่วยเหลือชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักศึกษาที่ไปปฏิบัติงานในชุมชน และช่วยให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางปัญญา ทรัพยากรทางเทคนิค และทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยได้สะดวก จัดทรัพยากรให้สะดวกต่อความพยายามในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นใกล้เคียง (Local neighborhoods) ออกแบบกลไกในมหาวิทยาลัยและพัฒนาให้สามารถตอบสนองของทั้งภายในสถาบันและชุมชนท้องถิ่น เช่น การใช้อาคารร่วมกัน

11. การประสานงานด้านกิจกรรมชุมชน (Coordination of Community-Based Activities)

มหาวิทยาลัยได้ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมชุมชนระหว่างกิจกรรม/โครงการทางวิชาการ กิจกรรมร่วมหลักสูตร และกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นอย่างดี ช่วยให้หุ้นส่วนในชุมชนเข้าใจ เข้าถึง และขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชนได้ เช่น การเรียนรู้การให้บริการ การฝึกงาน รายวิชาที่เน้นฐานชุมชน

12. ภาวการณ์ส่งเสริมการเสวนาสาธารณะ (Forums for Fostering Public Dialogue)

มหาวิทยาลัยแสดงบทบาทที่ชัดเจนและได้ผลดีในการอำนวยความสะดวกในการจัดเวทีเสวนาในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญต่อชุมชน ช่วยชักนำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมวงเสวนา

13. เสียงของนักศึกษาหรือการมีส่วนร่วมของนักศึกษา (Student Voice)

นักศึกษามีส่วนร่วมเป็นกรรมการสำคัญต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในคณะที่มีการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องบุคลากร (Personnel decision)

มหาวิทยาลัยจัดสถานที่ให้นักศึกษาได้อภิปรายแลกเปลี่ยนในประเด็นสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาเองและชุมชนของนักศึกษา คัดเลือกและฝึกผู้นำนักศึกษาให้ทำงานกับคณะและหุ้นส่วนในชุมชน สร้างเสริมแนวคิดและทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานในชุมชนในปีแรก ๆ ที่เข้ามาเรียน และยอมรับการรณรงค์ที่เป็นปากเป็นเสียง

แทนกลุ่มต่าง ๆ (Advocacy campaigns) ที่ริเริ่มโดยนักศึกษาว่าเป็นรูปแบบการรับใช้สังคมที่ชอบธรรม

ส่วนคณะกรรมการกิจการเคลือบกว่าด้วยอนาคตของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐและมหาวิทยาลัยที่ได้รับจัดสรรที่ดิน (The Kellogg Commission on the Future of State and Land-Grant Universities) ได้ตีพิมพ์รายงานเรื่อง “มหาวิทยาลัยที่รับใช้สังคม” โดยนำเสนอแหล่งข้อมูลจากตารางมิติของฮอลแลนด์ (The Holland Matrix) และแนวทางการวัดตัวแปรของเกลมอน (the Gelmon Assessment Approach) มาพัฒนาแบบวัดการรับใช้ชุมชนขึ้น โดยแบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ พัน ธิ กิ จ ข อ ง สถาบัน (Mission) การจ้างงาน เงื่อนไขการดำรงตำแหน่งและการเลื่อนขั้น (Promotion, Tenure, Hiring) โครงสร้างการบริหาร (Organization Structure) การมีส่วนร่วมกับชุมชนของนักศึกษา (Student Involvement) การมีส่วนร่วมกับชุมชนของคณาจารย์ (Faculty Involvement) การมีส่วนร่วมกับสถาบันของชุมชน (Community Involvement) สิ่งพิมพ์ของสถาบันเกี่ยวกับชุมชน (Campus Publications) โดยแต่ละด้านให้ประเมินค่า 4 ระดับว่ามีความสอดคล้องกับหรือมีการกล่าวถึงหรือมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการรับใช้สังคมในระดับมากน้อยอย่างไร

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการพิจารณามิติด้านต่าง ๆ ขอบเขต และระดับของการรับใช้สังคม 12 มิติคือ การกำหนดทิศทางการองค์กร การจัดโครงสร้างองค์กร การถ่ายทอดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์สู่หน่วยงานระดับปฏิบัติ การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาคณาจารย์และบุคลากร เงื่อนไขภาระงาน และการให้ความดีความชอบ การมีส่วนร่วมของอาจารย์และนักศึกษาในการรับใช้สังคม การบริการวิชาการแก่สังคม การวิจัยเพื่อรับใช้สังคม การรับใช้สังคมด้านศิลปวัฒนธรรม การสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนทรัพยากรจากภายในและภายนอก และการร่วมมือกับพันธมิตรหรือหุ้นส่วนในชุมชน/สังคม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงนโยบาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีในการรับใช้สังคม ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการรับใช้สังคม (University Engagement) 12 ด้านที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เกี่ยวกับการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยในมิติต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตั้งแต่อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี ประธานสาขาวิชา และผู้อำนวยการสำนัก/สถาบัน อาจารย์ผู้สอน ตัวแทนอาจารย์ในสหวิทยาการ ตัวแทนอาจารย์ในสภามหาวิทยาลัย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับภารกิจการรับใช้สังคม และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ เช่น แผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย รายงานประจำปี รายงานการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลงานของอธิการบดี คณบดี และผู้อำนวยการสำนัก/สถาบัน เว็บไซต์ วารสาร และจดหมายข่าวของมหาวิทยาลัย ผลงานวิจัย โครงการบริการทางวิชาการแก่สังคม สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภารกิจเกี่ยวกับการรับใช้สังคมตามกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษา การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงสิงหาคม 2558 จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบการสังเกต การจดบันทึก และบันทึกเสียง และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (Constant comparative analysis) จัดหมวดหมู่จำแนกประเภทข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในคุณภาพและคุณสมบัติของข้อมูล จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว (Saturated) และทำการวิเคราะห์อุปนัย (Analytical induction) ถึงประเด็นการรับใช้สังคมในแต่ละมิติว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร แล้วจึงสังเคราะห์ผลการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยในแต่ละตัวชี้วัด

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัยในภาพรวมทั้ง 12 ด้านของการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีพบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของงานรับใช้สังคมของผู้บริหารและบุคลากรบางส่วนในในมหาวิทยาลัย ยังสับสนระหว่างคำว่า การบริการวิชาการแก่สังคม (Academic extension) กับคำว่า การรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย (University engagement) ส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของงานบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีได้ดำเนินการอย่างหลากหลายและค่อนข้างดี แต่งานส่วนใหญ่ยังไม่เข้าข่ายที่จะเป็นการรับใช้สังคมในความหมายสากลและนิยามงานวิชาการรับใช้สังคมของ กพอ. รวมทั้งความหมายที่องค์กรอื่น ๆ กำหนดไว้ เพราะจากผลการวิจัยพบว่าแม้จะมีความชัดเจนในมิติของทิศทางการรับใช้สังคม ความมุ่งมั่นของทีมผู้บริหาร และการสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ ทำให้งานบริการวิชาการดำเนินไปอย่างหลากหลาย ปรากฏผลชัดเจน แต่มีมิติด้านอื่น ๆ ในการทำงานรับใช้สังคม ยังไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเข้มแข็งครบวงจร โดยเฉพาะแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม อาชีพ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง คุณภาพชีวิต หรือสุขภาพของคนในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งจะพิจารณาทีละมิติ ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยยังพบว่ามหาวิทยาลัยมีทิศทางที่ชัดเจนในการรับใช้สังคม มีการระบุไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ของแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ระยะต่าง ๆ รวมทั้งในแผนปฏิบัติการประจำปี มีการกำหนดเป้าหมายเชิงพื้นที่ (Area Focus) ในลักษณะการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบคณะละ 2 - 3 อำเภอ แต่ไม่ได้กำหนดเป้าหมายที่ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนต่าง ๆ จัดเสวนารับฟังความเห็นจากประชาคม และเลือกชุมชนที่เป็นฐานทางยุทธศาสตร์ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาให้เกิดผลกระทบที่ต้องการเป็นรูปธรรม ในด้านประเด็นการพัฒนาก็กำหนดไว้กว้าง ๆ แล้วแต่คณะหรือหน่วยงานจะนำไปพิจารณาดำเนินการตามความพร้อมหรือศักยภาพของแต่ละหน่วยงาน ในแผนปฏิบัติการประจำปีกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดไว้กว้าง ๆ การดำเนินการของคณะและสถาบันต่าง ๆ จึงเป็นการตอบสนองของยุทธศาสตร์ในลักษณะ

ตามความต้องการของคณะหรือสาขา ซึ่งรองอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการรวบรวมนำไปเสนอมหาวิทยาลัยจัดสรรงบประมาณสนับสนุน แล้วบูรณาการเป็นแผนของมหาวิทยาลัย ไม่ได้เป็นการริเริ่มประเด็นการพัฒนาในระดับมหาวิทยาลัยหรือจากความต้องการจำเป็นของชุมชน จึงมีข้อเสนอจากผู้บริหารหลายคนให้มหาวิทยาลัยวางแผนการรับใช้ชุมชนในสองแนวทาง ทางหนึ่งคือการรับใช้สังคมเชิงพื้นที่ โดยเลือกพื้นที่เป้าหมายหนึ่งแห่ง เช่น ตำบลขุนทะเล แล้วจัดเวทีประชาคมร่วมกับเจ้าของพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญ และหาทางแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการดังกล่าวจนเห็นผลสำเร็จที่วัดได้เชิงประจักษ์ แล้วค่อยขยายผลไปสู่ปัญหาอื่น ๆ หรือชุมชนอื่นต่อไป แนวทางที่สอง ให้แต่ละหน่วยงานไปเลือกศึกษาชุมชนและดำเนินการรับใช้ชุมชนเฉพาะในเรื่องที่หน่วยงานนั้นเชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถดำเนินการในพื้นที่ที่แตกต่างกัน จากที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานรับใช้สังคมในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ พบว่าส่วนใหญ่ใช้แนวทางแรก เพราะแนวทางที่สองจะทำให้การรับใช้สังคมกระจุกกระจาย ไม่เกิดพลังความเข้มแข็งเท่าที่ควร การกำหนดทิศทางองค์กรในแนวทางแรก ได้มีการดำเนินการในมหาวิทยาลัยของรัฐหลายแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กำหนดเป้าหมายในด้านการรับใช้ชุมชน โดยการพัฒนาพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ ได้แก่ อำเภอพร้าว (พร้าวโมเดล) อำเภออมก๋อย (อมก๋อยโมเดล) ชุมชนรอบมหาวิทยาลัย ได้แก่ เทศบาลสุเทพ เทศบาลแม่เหียะ เทศบาลช้างเผือก ชุมชนศรีบัวบาน และเทศบาลนิมมานเหมินทร์ เป็นต้น และการร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม ในการจัดสหกิจศึกษา (Co-operation education) การพัฒนาก๊าซชีววมวล (Biogas) ไบโอดีเซล (Biodiesels) ผ้าไหม (Silk company) เครื่องเงิน (Silver Company) เซรามิก (Ceramic Company) และการท่องเที่ยว (Tourism) ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเข้าไปดำเนินการในชุมชนเพื่อช่วยให้ประชาชนปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต แก้ปัญหาของท้องถิ่น และสร้างผลกระทบทางบวกให้แก่สังคม โดยมีโครงการสร้างเสริมสำนักสาธารณะและชุมชนเข้มแข็ง เช่น โครงการ 5 ส (เพื่อเสริมสร้างสุขภาพในชุมชนสยามสแควร์ สวนหลวง สามย่าน สีส้ม และสวนลุมพินี) โครงการหนึ่งหน่วยงานหนึ่งชุมชน (OFOC- One Functional Unit One Community)

โครงการสระบุรีชุมชนเข้มแข็ง และโครงการบริการวิชาการสู่สังคมของส่วนงานต่าง ๆ (นรินทร์ นิรัญสุทธิกุล, 2557) หรือที่มหาวิทยาลัยพะเยา ได้สำรวจข้อมูล ทำ Social mapping แล้ววิเคราะห์ประเด็นปัญหาพร้อมกับชุมชน โดยเลือกประเด็นปัญหาเร่งด่วน และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง และเลือกพื้นที่ชุมชนที่มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง นำไปสู่การได้รับความร่วมมือจากชุมชน มีภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ทั้งท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน ไปสู่การพัฒนาเป็นโครงการ โดยใช้ความรู้ความสามารถของ คณาจารย์ นักวิชาการซึ่งเป็นทีมงานในคณะ นำหลักวิชาที่จัดการเรียนการสอนอยู่ในสถาบัน เข้าไปช่วยแก้ไขและเรียนรู้ร่วมกันกับคนในพื้นที่ เมื่อประสบความสำเร็จในการแก้ไขก็จะเกิดเป็นชุมชนต้นแบบ (Success Model) ซึ่งใน 1 คณะก็จะมีอย่างน้อย 1 โมเดล เป็นต้น (รัตนวดี เศรษฐจิตร) 2558)

ในการดำเนินการดังกล่าว มหาวิทยาลัยต้องทำงานเชิงรุก ทำความเข้าใจ ปัญหาของคนในท้องถิ่น สำรวจทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น เพื่อที่จะสามารถรับใช้ท้องถิ่นในสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องการได้ โดยอาศัยกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ไม่ใช่ให้มหาวิทยาลัยไปบริการแต่ฝ่ายเดียว เพราะจะทำให้การ แก้ปัญหาไม่ยั่งยืน ในการนี้ต้องอาศัยผู้บริหารระดับสูงที่มีประสบการณ์และความ เชี่ยวชาญด้านนี้ในการผลักดันและกำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบายรับใช้ สังคมอย่างต่อเนื่องจริงจัง

ในด้านโครงสร้างการบริหาร พบว่า มหาวิทยาลัยมีการแต่งตั้งรองอธิการบดี ฝ่ายบริการวิชาการให้มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการบริการวิชาการ โดยมีหน่วยงาน รองรับคืองานบริการวิชาการพัฒนาท้องถิ่น สังกัดกองกลาง สำนักงานอธิการบดี ในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานตามพันธกิจนี้ มีคณะกรรมการบริการ วิชาการประสานและสนับสนุนงานรับใช้สังคม มีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการบริการ วิชาการโดยรวบรวมจากโครงการและกิจกรรมที่คณะและหน่วยงานต่าง ๆ เสนอมา พิจารณาจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการและกิจกรรมดังกล่าวและนำเสนอให้สภามหาวิทยาลัยอนุมัติ ส่วนงาน/โครงการที่ได้รับงบประมาณหรือเงินทุนสนับสนุนจาก

ภายนอก มหาวิทยาลัยอาจแต่งตั้งกรรมการขึ้นมารับผิดชอบโดยเฉพาะหรืออาจมอบหมายให้คณะ/สำนัก/ศูนย์ แห่งใดแห่งหนึ่งรับผิดชอบไปดำเนินการแล้ว แต่กรณี

จึงมีข้อเสนอจากผู้บริหารหลายท่านให้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการรับใช้สังคมขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อให้งานตามวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีพลังในการขับเคลื่อนงานตามพันธกิจ ซึ่งข้อเสนอนี้สอดคล้องกับการจัดโครงสร้างของมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ ที่ส่วนใหญ่จะมีหน่วยงานด้านนี้โดยตรง เช่น Office of Engagement ของมหาวิทยาลัยเปอร์ดู (Purdue University) Office for Public Engagement ของมหาวิทยาลัยมิเนโซต้า Division of University Engagement ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐคลีฟแลนด์ (Cleveland State University) Public Engagement ของมหาวิทยาลัยคอร์เนล National Co-ordinating Centre for Public Engagement ของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด Public & Community Engagement ของมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ เป็นต้น

ในด้านการถ่ายทอดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์สู่หน่วยงานระดับปฏิบัติ พบว่ามหาวิทยาลัยโดยอภีการบดีจะชี้แจงพันธกิจและนโยบายการรับใช้สังคมในที่ประชุมคณบดีเกือบทุกครั้ง และเน้นย้ำนโยบายเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นทุกครั้งที่มีการประชุม การสัมมนา หรือการจัดงานต่าง ๆ มีแผนพัฒนาและเอกสารแจ้งให้หน่วยงานต่าง ๆ รับผิดชอบต่อพันธกิจนี้ รวมทั้งแจ้งให้อาจารย์และนักศึกษาใหม่รับทราบในการปฐมนิเทศ นอกจากนี้ ยังมีประกาศของงานบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น กำหนดพื้นที่ให้บริการของมหาวิทยาลัย และคณะต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ในการนำนโยบายรับใช้สังคมมาดำเนินการในแต่ละคณะจะมีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับการรับรู้นโยบาย ความตระหนักในการปฏิบัติตามพันธกิจ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการรับใช้สังคม ความพร้อม ความสนใจ และความเชี่ยวชาญของบุคลากร รวมทั้งลักษณะเฉพาะของแต่ละสาขาวิชาซีพีหรือหรือศาสตร์แต่ละสาขา บางคณะมีการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนเป้าหมาย และบางคณะได้ไปดำเนินกิจกรรมและโครงการในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งได้แก่ การบรรยายทางวิชาการ การฝึกอบรม การจัดเวทีสนทนาหรือรับฟังความคิดเห็นจากประชาคม มีบางคณะที่ได้รับใช้สังคมใน

ลักษณะที่มีการศึกษาปัญหาและความต้องการ นำความต้องการดังกล่าวมาดำเนินการแก้ไขหรือร่วมกันแก้ปัญหาจนบรรลุผลซึ่งมีอยู่น้อยมาก เช่น การอนุรักษ์ป่าชายเลน งานวิจัยเรื่องหนอนนกก รำข้าว ไข่เค็ม ฯ มหาวิทยาลัยจึงควรพัฒนาระบบและกลไกในการขับเคลื่อนและกำกับติดตามงานบริการรับใช้สังคมอย่างชัดเจน และปรับปรุงการทำงานตามวงจร PDCA อย่างจริงจัง

ในด้านการจัดหลักสูตรและระบบการเรียนการสอน พบว่า คณะต่าง ๆ ยังไม่มีหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการรับใช้สังคม (Service learning) ทั้งในหมวดรายวิชาการศึกษาทั่วไป (General Education-GE) รายวิชาเฉพาะด้าน และกลุ่มวิชาเลือก ไม่พบรายวิชาในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning-CBL) ส่วนใหญ่เป็นการฝึกปฏิบัติงานในชุมชนหรือในหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือเป็นกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือกิจกรรมสาธารณะ (Civic engagement) ตามความสมัครใจและความสะดวกของนักศึกษา เป็นการจัดการศึกษาตามปกติของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป ไม่ได้มีการออกแบบหลักสูตรให้สนองต่อการรับใช้สังคมโดยตรง ต่างกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่มีเป้าหมายในการรับใช้สังคม มีการกำหนดชื่อรหัสวิชา (CBL Codes) ในกลุ่มนี้อย่างชัดเจน ได้แก่ SL (Service Learning) FE (Field Experience /Practicum) IN (Internship/Cooperative Experience) CS (Capstone Course) RS (Research) และ OT (Others, please specify) การเรียนการสอนในลักษณะนี้มีการดำเนินการอย่างจริง มีการติดตาม ประเมินผล และนำข้อมูลที่ได้รับไปปรับปรุงหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตรใหม่อยู่เสมอ (University of Louisville, 2011: 3-4) ตัวอย่างรายวิชาที่มีลักษณะเช่นนี้ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ได้แก่ An introduction to CBRE, Building CBR Partnerships, Community Engagement : Contexts and Processes, Developing CBR Projects : The 'How', Doing Community-based Research (CBR) Well : Ethically and with Rigour, Program Evaluation with a Community-Based Approach, Special Topics เป็นต้น (www.extention.ualberta.ca/find/exces)

อย่างไรก็ตาม การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งก็ต้องดำเนินการเรื่องนี้อยู่แล้วแม้ว่าจะไม่มีรายวิชาการรับใช้สังคมในหลักสูตร ในขณะที่มหาวิทยาลัยอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในรายวิชาศึกษาทั่วไป แต่ถึงแม้ไม่ได้ออกแบบหลักสูตรและรายวิชาที่จะจัดการเรียนการสอนไว้เพื่อเป้าประสงค์ดังกล่าว อาจารย์ในคณะและสาขาวิชาต่าง ๆ ก็สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการชุมชนหรือรับใช้สังคมได้ โดยอาจารย์ผู้สอนสามารถเขียนกิจกรรมเหล่านี้ไว้ใน มคอ.3 และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะการรับใช้ชุมชนเพื่อสนองนโยบายหรือพันธกิจด้านนี้ได้

ในด้านการพัฒนาอาจารย์ พบว่า มหาวิทยาลัยไม่มีแผนพัฒนาอาจารย์และบุคลากรด้านการรับใช้สังคมโดยตรง การสรรหาและบรรจุบุคลากรใหม่เข้ามาเป็นอาจารย์ผู้สอนหรือบุคลากรสายสนับสนุน ไม่ได้กำหนดเงื่อนไข หรือกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับประสบการณ์หรือความชำนาญในงานรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยจึงควรมีแผนและมาตรการในการรับบุคลากรเข้ามาทำพันธกิจนี้อย่างน้อยก็ในสัดส่วนที่จะทำให้งานนี้ประสบผลสำเร็จได้ เช่น การกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับทักษะหรือประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนในการรับบุคคลบางตำแหน่งเข้ามาเป็นอาจารย์หรือบุคลากรสายสนับสนุน หากใช้วิธีการสรรหาตามปกติไม่ได้ ก็ใช้วิธีลัด (Fast track) ในการแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่พร้อมจะปฏิบัติงานได้ทันที โดยอาศัยระบบจูงใจ (Incentives) ที่เป็นเงื่อนไขพิเศษ ควรปรับเปลี่ยนเกณฑ์ภาระงานให้อาจารย์แต่ละคนสามารถใช้งานรับใช้สังคมทดแทนภาระงานอื่นได้ ไม่จำเป็นต้องให้ทุกคนทำงานทุกพันธกิจ มีการกำหนดเกณฑ์การให้ความดีความชอบ หรือระบบจูงใจแก่ผู้ที่ทำงานรับใช้สังคมจนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับ

ในด้านการมีส่วนร่วมของอาจารย์และนักศึกษาในการรับใช้สังคม พบว่าผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีความสัมพันธ์กับชุมชนในระดับค่อนข้างดี ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการบริการวิชาการตามแผนงานของมหาวิทยาลัย เช่น การไปฝึกงานหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การการฝึกอบรม การ

พัฒนาบุคลากรให้หน่วยงานต่าง ๆ การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามประเพณีหรือเทศกาลต่าง ๆ แต่ในการตอบสนองข้อเรียกร้องหรือความต้องการของชุมชน/สังคม พบว่ายังทำได้ไม่เต็มที่ ยังไม่ค่อยมีงานรับใช้สังคมที่เกิดผลกระทบชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องบุคลากรที่จะทำงานรับใช้สังคมทั้งในแง่ความตระหนักและความพร้อมที่จะทำงานกับชุมชน รวมทั้งมีภาระงานสอนค่อนข้างมาก ซึ่งอาจแก้ปัญหาโดยการรวมกลุ่มเรียนหลาย ๆ กลุ่มเป็นห้องเรียนกลุ่มใหญ่ 100-300 คนในรายวิชาที่เป็นเนื้อหาหรือวิชาบรรยาย เพื่อลดชั่วโมงสอนของอาจารย์ ลักษณะเช่นนี้เคยมีการทดลองทำมาแล้วและได้ผลดีไม่แตกต่างจากการเรียนการสอนของกลุ่มเรียนปกติ (ชีรวัดณ์ นิจนตร, 2557) ทำให้อาจารย์มีเวลาไปทำงานรับใช้สังคมได้

ในด้านการบริการวิชาการ พบว่า มหาวิทยาลัยดำเนินการได้ในระดับดี ส่วนใหญ่เป็นการจัดบริการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในรายวิชา หรือกิจกรรมในหลักสูตร (Co-Curricular service) ดำเนินการโดยอาจารย์ผู้สอน นักศึกษา ในขณะต่าง ๆ เช่น การออกค่ายอาสา การไปจัดหนังสือหรือชมรมชมรมห้องสมุดให้โรงเรียน การจัดค่ายคณิตศาสตร์ การแนะนำการดูแลตนเองแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน การปลูกป่าชายเลน หรือการบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นงานประจำที่คณะหรือมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้และปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว แต่งานในระดับที่เรียกว่าการรับใช้สังคมยังมีน้อย จึงควรยกระดับการบริการวิชาการดังกล่าวไปสู่งานบริการรับใช้สังคมเชิงกลยุทธ์ ดังที่ฮอลแลนด์และรามาลีย์ (Holland, 2008 : 2) แห่งมหาวิทยาลัยเซาเทิร์นซิดนีย์ และมหาวิทยาลัยแห่งรัฐวีนอนา ได้จัดประเภทงานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการรับใช้ชุมชนของมหาวิทยาลัยใน 15 ประเทศทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยว่ามีอยู่ 3 แนวทางคือ แบบงานประจำ (Routine approaches) เป็นกรณีที่มีมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้และวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนประสบอยู่และปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว การรับใช้สังคมแบบเชิงกลยุทธ์ (Strategic approaches to change) ใช้ในกรณีที่ต้องมีการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์รวมทั้งการประสานงานฝ่ายต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน และการรับใช้สังคมแบบการแปลงรูปหรือปฏิวัติ (Transformative

approaches) จะใช้ในกรณีที่ชุมชนหรือสังคมมีปัญหาหรือความต้องการที่ซับซ้อน ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ทั้งระดับบุคคลและระดับสถาบันในการแก้ปัญหา และต้องคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินงาน การยกระดับจากการบริการวิชาการแบบงานประจำไปสู่การรับใช้สังคมเชิงกลยุทธ์หรือเชิงบริวารรต จะต้องมีการศึกษาความต้องการของชุมชน เลือกประเด็นการพัฒนาาร่วมกัน แล้วดำเนินการแก้ปัญหานั้นร่วมกัน ระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน มหาวิทยาลัยในอเมริกาและยุโรปจำนวนมากจะมีหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว เช่น มหาวิทยาลัยคาปิลาโน ที่แวนคูเวอร์เหนือ รัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา มีหน่วยงานที่เรียกว่า The Community Development and Outreach Department (CDO) มีหน้าที่เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน ยอมรับบทบาทของผู้เรียนในชุมชน และการทำงานร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นในการศึกษาความต้องการจำเป็นของชุมชนและตอบสนองความต้องการดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มคนที่อ่อนแอที่สุด (www.capilanou.ca/cdo) หรือมหาวิทยาลัยไบรตัน (the University of Brighton) ที่อังกฤษ จัดกิจกรรมสนับสนุนชุมชนผ่านทางโปรแกรม CUPP (Community-University Partnership Programme) ซึ่งมุ่งที่จะลดความเหลื่อมล้ำเสียเปรียบของชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านการทำงานแบบคู่ความร่วมมือหรือการเป็นหุ้นส่วน (www.brighton.ac.uk/cupp/about-cupp.html) เป็นต้น

ในด้านการศึกษาเพื่อรับใช้สังคม พบว่า มีการกำหนดในสัญญาจ้างว่าอาจารย์ทุกคนต้องมีภาระงานที่ต้องทำวิจัยปีละหนึ่งเรื่อง มหาวิทยาลัยและคนต่าง ๆ มีหลักเกณฑ์สนับสนุนให้ทุนการวิจัยแก่อาจารย์ที่ประสงค์จะทำงานวิจัย แต่การกำหนดเกณฑ์ภาระงานวิจัยและงานสร้างสรรค์เป็นเกณฑ์ทั่วไปที่สถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ใช้กันอยู่ ไม่ได้มีเกณฑ์หรือเงื่อนไขพิเศษสำหรับงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ที่รับใช้สังคม และในทางปฏิบัติ แม้ว่าอาจารย์ทุกคนมีภาระงานที่กำหนดในประกาศฯ และในสัญญาจ้างว่าจะต้องทำวิจัยปีละหนึ่งเรื่อง แต่การกำกับให้เป็นไปตามเกณฑ์หรือการบังคับใช้ในประกาศหรือในสัญญาจ้างก็ไม่ได้ทำอย่างเคร่งครัด จะเห็นว่าอาจารย์จำนวนมากที่ยังไม่ได้ปฏิบัติงานให้ครบตามเกณฑ์ภาระงานซึ่งเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำ หัวข้องานวิจัยที่มีอยู่

ส่วนใหญ่ได้มาจากความสนใจและความถนัดของอาจารย์ในแต่ละสาขาวิชา แม้ว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ไม่ได้มาจากการประเมินความต้องการของชุมชน ไม่ได้อาศัยเครือข่ายในชุมชนหรือมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน และยังไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมแต่อย่างใด ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบ การกำหนดมาตรฐาน แนวทางการจัดการ การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทน การพัฒนาสื่อ รูปแบบกิจกรรม บทเรียน ฯ การวิจัยที่ผลกระทบต่อชุมชน มีอยู่กรณีเดียวคือการเลี้ยงหนอนนกเพื่อเป็นอาหารไก่พื้นเมือง การใช้รำข้าวสาลีในอาหารเปิดไซท์ที่มีผลต่อสมรรถภาพการผลิตและคุณภาพไข่ ของ ผศ. โสภณ บุญล้ำที่ดำเนินการเป็นรูปธรรม และถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (best practice) ได้ จึงควรมีการชี้แจงทำความเข้าใจแก่อาจารย์ว่าการวิจัยรับใช้สังคมมีลักษณะและกระบวนการวิจัยอย่างไร โดยการต่อยอดจากงานวิจัยที่มีอยู่แล้วนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนจนเกิดผลกระทบในด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะทำให้มีงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคมเพิ่มขึ้น ยกตัวอย่างเช่น รูปแบบการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชน กลุ่มเสี่ยงในชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี หากนักวิจัยนำไปดำเนินการจริงในชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจนคนในชุมชนมีสุขภาพดีขึ้น ก็จะกลายเป็นงานวิจัยรับใช้สังคม

ในด้านศิลปวัฒนธรรมกับการรับใช้สังคม พบว่า มีการกำหนดเป้าประสงค์ และกลยุทธ์การดำเนินงาน มีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบคือสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งได้จัดกิจกรรมเพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยดำเนินการร่วมกับจังหวัดและท้องถิ่น รวมถึงการสืบสานศิลปวัฒนธรรมภายใต้การดำเนินการของหอพุทธทาสธรรม โฆษณ เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่คำสอนของท่านพุทธทาส พร้อมทั้งมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านศิลปะและวัฒนธรรมและฐานข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม มีการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์ไทย การฝึกปฏิบัติการวางแผนและการจัดรายการนำเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวอำเภอเกาะสมุย การฝึกอบรมให้ชาวบ้านออกแบบและจัดทำบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า (Packaging) และสร้างเว็บไซต์เพื่อการตลาด การ

รณรงค์ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ป่าพรุร้อน การพัฒนาพื้นที่อำเภอพุมเรียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นต้น จะเห็นว่าในระยะหลัง เริ่มนำศิลปวัฒนธรรมไปบริการหรือรับใช้สังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การมีรายได้จากการแสดงทางวัฒนธรรม หรือใช้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ฯ

ในด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่ามีผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษดูแลรับผิดชอบ มีหน่วยงานระดับฝ่าย (ฝ่ายสื่อสารองค์กร) สังกัดสำนักงานอธิการบดี ดำเนินการเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย ส่วนงานวิเทศสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับรองอธิการบดีฝ่ายวางแผนยุทธศาสตร์และวิเทศสัมพันธ์ และศูนย์คอมพิวเตอร์รับผิดชอบดูแลเรื่องเว็บไซต์ ทั้งสามส่วนได้มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์งานและกิจการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยและงานรับใช้สังคมในระดับที่น่าพอใจทั้งในลักษณะ Off-line และ On-line แต่ประเด็นอยู่ที่งานส่วนใหญ่ยังเป็นงานบริการวิชาการ ส่วนงานรับใช้สังคมยังมีน้อย ดังนั้น มหาวิทยาลัยต้องมีแผนเชิงรุกในการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ สื่อสารเรื่องผลงานรับใช้สังคมให้สาธารณชนทราบ เพื่อให้ประชาคมรับรู้นโยบายและผลการดำเนินงานด้านการรับใช้สังคม รวมทั้งให้รับรู้ว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพและความเชี่ยวชาญด้านใดบ้าง เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ในด้านการสนับสนุนทรัพยากรจากภายในและภายนอก พบว่า มหาวิทยาลัยมีการจัดสรรเงินทุนอย่างเพียงพอในการสนับสนุน ส่งเสริม และการมีส่วนร่วมในงานรับใช้ชุมชนของนักศึกษา และบุคลากรในคณะและสาขาวิชา ส่วนใหญ่จัดสรรจากงบประมาณแผ่นดินและเงินรายได้ ในระดับคณะ ส่วนใหญ่ก็สนับสนุนงบประมาณในการที่อาจารย์และนักศึกษาออกไปปฏิบัติงานในชุมชน เช่น การไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา การไปสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมบริการวิชาการแก่ชุมชน การฝึกอบรมทักษะอาชีพแก่ประชาชน ฯ มีหลายกรณีที่มหาวิทยาลัยปฏิบัติพันธกิจรับใช้สังคมโดยใช้งบประมาณจากหน่วยงานภายนอกหรือใช้งบประมาณของหน่วยงานนั่นเอง เช่น งบสนับสนุนจาก สสส. ให้จัดทำฐานข้อมูลสุขภาพภาวะของชุมชน งบประมาณขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่จ้างให้

มหาวิทยาลัยประเมินความพึงพอใจของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานของ อบท. นั้น ๆ งบประมาณของจังหวัดที่ให้มหาวิทยาลัยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นปลูกฝังประชาธิปไตย แก่เยาวชน งบ อบจ. และ สสค. ให้มาทำเรื่องจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นต้น

ปัจจุบันงานวิจัยและงานบริการรับใช้สังคมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ อย่างจริงจัง เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่ง การเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) หน่วยงานดังกล่าวนี้มีบสนับสนุนให้แก่มหาวิทยาลัยและสถาบันต่าง ๆ ในการดำเนินการตามภารกิจดังกล่าว หากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีปณิธานที่แน่วแน่ สร้างสมทรัพย์ากรบุคคลที่มีเจตน์ จำนงและความเชี่ยวชาญในการรับใช้สังคม มีผลงานด้านการรับใช้สังคมอย่างต่อเนื่อง เป็นที่ประจักษ์ การแสวงหาแหล่งทุนและทรัพยากรจากภายนอกมาปฏิบัติพันธกิจด้าน นี้ จึงไม่ใช่เป็นเรื่องยากแต่ประการใด

ในด้านการร่วมมือกับพันธมิตรภายนอก พบว่า มหาวิทยาลัยเป็นสมาชิกของ เครือข่ายพันธกิจสัมพันธ์รับใช้สังคมแห่งประเทศไทย (Engagement Thailand) มี บุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นกรรมการในการบริหารงานของเครือข่ายดังกล่าว แต่ บทบาทของมหาวิทยาลัยในเครือข่ายดังกล่าวยังมีไม่มาก พันธมิตรภายนอกที่ร่วม ทำงานรับใช้ชุมชนกับมหาวิทยาลัยอย่างจริงจังและมีผลงานที่เกิดกับชุมชนจริง ๆ มี น้อยมาก มีข้อตกลงหรือ MOU กับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ มากมาย แต่ไม่ค่อยมี กิจกรรมหรือโครงการความร่วมมือในทางปฏิบัติ หน่วยงานภายนอกที่ให้ทุนหรือ งบประมาณมาให้มหาวิทยาลัยจัดงานหรือโครงการให้ ได้แก่ สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ให้งบประมาณ 12 ล้านจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพวะใน ชุมชน 4 แห่งและงบวิจัยต่อเนื่องอีก 6 ล้าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จัดสรร ทุนวิจัยสมทบกับมหาวิทยาลัยในโครงการ สกว.-มรส. เป็นต้น

การมีเครือข่ายความร่วมมือหรือพันธมิตรภายนอกมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งในการปฏิบัติพันธกิจการรับใช้สังคมเพราะจะช่วยให้มหาวิทยาลัยมีศักยภาพ ในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เป็นการขจัดจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยในสิ่งที่ยังไม่มี

ความพร้อม หากมีการร่วมมือและประสานงานกันในเรื่องแต่ละฝ่ายเชี่ยวชาญก็จะทำ
 ให้งานรับใช้สังคมเป็นไปอย่างสะดวก เข้มแข็ง และกว้างขวางขึ้น แม้แต่มหาวิทยาลัย
 ในต่างประเทศที่มีชื่อเสียงและมีศักยภาพสูงก็ยังคงแสวงหาพันธมิตรหรือคู่ความ
 ร่วมมือในแต่ละพันธกิจ เช่น มหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย ร่วมมือกับ
 สมาคมศิษย์เก่าในการหางานทำให้แก่นักศึกษา ร่วมมือกับบริษัท IBM ก่อตั้ง Australian
 Global Research and Development Laboratory ร่วมกันวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากร
 ทางเลือกและการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีประสบ
 ผลสำเร็จอยู่ในระดับเริ่มต้น มีความชัดเจนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาไปสู่
 เป้าหมายนี้ แต่ยังไม่ได้ออกแบบระบบและกลไกต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยและสนับสนุน
 การปฏิบัติพันธกิจนี้ให้ครบวงจร ตั้งแต่การจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง
 การกำหนดพื้นที่เป้าหมายและประเด็นการพัฒนาจากการสำรวจปัญหาและความ
 ต้องการของประชาชน การวางแผนจัดหาและพัฒนาบุคลากรที่จะทำงานรับใช้สังคม
 การกำหนดเงื่อนไขภาระงาน และความก้าวหน้าในงานอาชีพที่จะเกื้อหนุนให้บุคลากร
 สนใจและทุ่มเทให้กับงานรับใช้สังคม การสร้างความตระหนักและความเข้าใจแก่
 บุคลากรในการปฏิบัติงานด้านการรับใช้สังคม การออกแบบหลักสูตรและการเรียนการ
 สอนให้อาจารย์และนักศึกษาได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติงานจริงในเชิงการรับใช้สังคม
 (Service learning) การจัดทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการทำงาน
 รับใช้สังคม การสื่อสารประชาสัมพันธ์งานการรับใช้สังคมให้ประชาคมภายในและ
 ภายนอกมหาวิทยาลัยรับรู้และนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานเพื่อสังคม และการ
 แสวงหาพันธมิตรหรือคู่ความร่วมมือภายนอกเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและเพิ่มพูน
 ศักยภาพในการรับใช้สังคมร่วมกัน ระบบและกลไกเหล่านี้จะมีผลผลักดันให้ทุกคนมุ่ง
 ความสนใจและความมุ่งมั่นไปที่งานการรับใช้สังคมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. มหาวิทยาลัยควรเลือกพื้นที่หนึ่งแห่งที่เหมาะสมกับศักยภาพของ
 มหาวิทยาลัย ทำการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ให้ครบวงจรจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแม่แบบของความสำเร็จในการพัฒนาเชิงพื้นที่ จัดตั้งหน่วยงาน (Body or unit) ที่เป็นทางการ รับผิดชอบเรื่องการใช้สังคมโดยเฉพาะ เร่งดำเนินการให้เป็นศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศของท้องถิ่น จัดเก็บ วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นให้เป็นหมวดหมู่ และจัดทำฐานข้อมูลให้สามารถสืบค้นและเรียกใช้ได้อย่างสะดวก เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเหล่านั้น นำไปสู่การดำเนินการรับใช้สังคมในแต่ละประเด็นปัญหา (Issues) แต่ละพื้นที่

2. มหาวิทยาลัยควรมีแผนสรรหาและพัฒนาบุคลากรในสายงานรับใช้ชุมชน เพื่อสนองปรัชญาและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย โดยกำหนดไว้ในคุณสมบัติของบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนที่จะรับเข้าทำงานในมหาวิทยาลัยว่าต้องมีความรู้ประสบการณ์และศักยภาพในการทำงานกับชุมชนด้วย รวมทั้งกำหนดให้งานรับใช้สังคมเป็นส่วนหนึ่งของภาระงานที่อาจารย์และบุคลากรต้องดำเนินการ มีโปรแกรมการพัฒนาจิตวิญญาณการรับใช้สังคม (SRU spirit) เพื่อปลูกฝังและฝึกฝนให้อาจารย์และพนักงานบรจจุใหม่หรือแม้แต่อาจารย์ที่ปฏิบัติงานอยู่แล้ว มีจิตสำนึกด้านการรับใช้สังคม

3. บรรจรายวิชาการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service learning) ไว้ในหมวดรายวิชาการศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาอื่น และจัดสัมมนาหรือฝึกอบรมให้อาจารย์เรียนรู้รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการใช้สังคมให้นักศึกษาในแต่ละปีการศึกษา มีการศึกษาปัญหาและกำหนดโจทย์ปัญหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่น นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน และดำเนินการแก้ไขปัญหาในแต่ละระยะ (Phase) ซึ่งต้องสัมพันธ์กับกลุ่มเรียนและภาคการศึกษาที่เปิดสอน

4. ควรจัดทำแผนการบริการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยทั้งระยะกลางและระยะยาว ให้มีทิศทางชัดเจน มีคู่มืออธิบายวัตถุประสงค์ รูปแบบ ขั้นตอนการดำเนินงาน หน่วยงานที่รับผิดชอบ ระเบียบ ประกาศ คำสั่งที่เกี่ยวข้องกับงานรับใช้สังคม ทั้งในรูปเอกสาร และข้อมูลออนไลน์ เพื่อให้อาจารย์ บุคลากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสืบค้นและศึกษาได้ตลอดเวลา โดยมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

5. มหาวิทยาลัยควรจัดทำแผนการวิจัยรับใช้สังคมให้เกิดผลชัดเจนเป็นรูปธรรม ผลักดันและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานบริการวิชาการที่ดำเนินการมาแล้วอย่างหลากหลาย มาพัฒนาต่อยอดให้เป็นงานรับใช้สังคมที่เกิดผลกระทบทางบวกต่อชุมชนอย่างแท้จริง

6. ควรเปิดโอกาสให้ประชาคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในกระบวนการรับใช้สังคมมากขึ้นในทุกขั้นตอน และปรับระบบการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพ การสร้างช่องทางในการรับรู้และเข้าถึงกิจกรรมและโครงการรับใช้สังคมในด้านต่าง ๆ สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

7. ควรติดตาม ทบทวน และปรับปรุงแผนงานการรับใช้สังคมทุกระยะ 6 เดือนหรือ 1 ปี มีมาตรการกำกับติดตามที่มีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนงานรับใช้สังคมให้คืบหน้าไปตามแผนงาน (roadmap) ได้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

งานประชาสัมพันธ์ กองกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 5 **ทศวรรษ มช. รวมพลังเพื่อแผ่นดิน** ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กันยายน-ธันวาคม 2556 หน้า 10_1chiangmai u.pdf-Foxit Reader

ชีวิวัฒน์ นิเจนตร (2557) “ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ รูปแบบการเรียนรู้ อัตรการเข้าเรียน และขนาดชั้นเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการวิจัยทางการศึกษาของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต” ใน **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต** ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2557 หน้า 1 – 32.

นรินทร์ หิรัญสุทธิกุล (2557) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม ใน www.engagementthailand.org/images/2014conference/ppt-Narin.pptx

ปฐม มณีโรจน์. (2545) “วิวัฒนาการและความเป็นอิสระของการจัดการอุดมศึกษาของไทย” ใน **อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย หน้า 1-72.

รัตนวดี เศรษฐจิตร.(2558) **มหาวิทยาลัยรับใช้สังคมในบริบทศตวรรษที่ 21: พะเยาโมเดล.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. สกว.สัญญา : ABC สร้างความรู้สู่โอกาสและทางเลือกของสังคมไทย เล่มที่ 8

Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, (n.d.). Retrieved February 22, 2008. available at <http://www.carnegiefoundation.org/>

Glenn Bowen, Center for Service Learning, Western Carolina University (slightly adapted) – October 11, 2007 Hall, Budd L. (2009) Higher Education, Community Engagement, and the Public Good :Building the Future of Continuing Education in Canada. *Canadian Journal of University Continuing Education Vol. 35 No. 1, spring 2009 pp. 11–23*

Hart, A., Northmore, S., and Gerhardt, C. (2009). “Briefing Paper : Auditing, Benchmarking, and Evaluating Public Engagement” available at www.publicengagement.ac.uk/sites/default/files/EvaluatingPublicEngagement_O.pdf

Holland, B. & Ramaley, J. (2008). *Creating a supportive environment for community-university engagement: Conceptual frameworks*. Keynote address to the HERDSA Annual Conference, Rotorua, New Zealand, July 1-4, 2008.

Hollander, Saltmarsh, & Zlotkowski, “Indicators of Engagement.” (2002). in Simon, Kenny, Brabeck, & Lerner (Eds.), *Learning to Serve: Promoting Civil Society through Service-Learning* . Norwell , MA : Kluwer Academic Publishers,.

Strand, K., Marullo, S., Cutforth, N., Stoecker, R. & Donohue, P. (2003). Principles of best practice for Community-based research. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 9(3), 5–15.

University of Louisville, Community Engagement Glossary of Terms.

Recommendation of the Community Engagement Steering Committee

February 4, 2011 Acknowledgements Henry Cunningham (OCE)/Patty

Payette (i2A)/Connie Shumaker (OCE/Provost) Co-Chairs: Daniel Hall,

Vice President, Community Engagement, Dale Billingsley, Vice

Provost for Undergraduate Affairs

The self-study process for the Carnegie Foundation Community Engagement

Application 2008. available at [http://louisville.edu/communityengage](http://louisville.edu/communityengagement/carnegie-community-engagement-process-2008/carnegie.html)

[ment/carnegie-community-engagement-process-2008/carnegie.html](http://louisville.edu/communityengagement/carnegie-community-engagement-process-2008/carnegie.html)